

ARGUMENTATIVE STRATEGIES IN THE CARAGIALIAN POLITICAL DISCOURSE

Anda-Elena MOLDOVAN

University of Pitești

Abstract: The article proposes to analyse the reasoning strategies from the political speech of Caragiale's characters. The analysis will present the specificity of the political speech of the characters Farfurifi and Cațavencu from the play O scrisoare pierdută.

Keywords: to argue, political speech, reasoning strategies, the cooperative principle, the law of non-contradiction

Lucrarea își propune să abordeze problematica discursului politic, cu aplicare la discursul politic pe care îl regăsim în comedia caragialiană. Vom trece în revistă principalele orientări referitoare la noțiunea de discurs, insistând asupra trăsăturilor distinctive ale discursului politic în general și asupra discursului politic caragialian în special.

I. Considerații asupra noțiunii de discurs.

Noțiunea de discurs prezintă diferite accepții, fapt subliniat de Dominique Maingueneau. Acesta prezintă diversele opoziții pe care le antrenează discursul în lingvistică: opoziția cu limba în sens saussurian, discursul reprezentând vorbirea; opoziția limbă – enunțare în sensul lui Benveniste, discursul apropiindu-se de enunțare; opoziția discursului, considerat ca folosire restrânsă a sistemului cu limba, definită ca sistem comun membrilor unei comunități lingvistice. Dincolo de abordările strict lingvistice, discursul, din punct de vedere pragmatic, prezintă următoarele caracteristici: presupune o organizare transfrastică, este o formă de acțiune, este interactiv, este orientat, se află în responsabilitatea cuiva, este condus de norme, este înțeles în interdiscurs.¹

Discursul, fiind o practică socială, presupune respectarea unor norme constitutive ce se organizează în jurul a două principii fundamentale: principiul cooperării, postulat de Grice și principiul politeții, ce contribuie la crearea coerenței pragmatice. În ceea ce privește cele două principii majore, Leech afirmă că principiul cooperării este insuficient și că e necesar ca cele două să se completeze. Primul asigură reușita comunicării pornind de la presupunerea că interlocutorul este cooperant, în timp ce al doilea menține echilibrul social și relațiile de prietenie.² Politețea, în sens pragmatic înseamnă a ține seama de celălalt. În acest sens se are în vedere respectarea unor strategii ale politeții pozitive și negative, prin care este menținută imaginea publică a fiecărui individ.³

În ceea ce privește legile discursului, se remarcă o abordare cvasi-unitară în literatura de specialitate. Astfel, se observă similarități între maximele griciene, postulatele conversaționale ale lui Gordon și Lakoff, legile discursului ale lui Ducrot: maxima calității corespunde legii sincerității, maxima cantității corespunde legii informativității și exhaustivității, maxima modalității corespunde legii modalității și legii litotei, iar maxima relației corespunde legii pertinentei.⁴

¹ Maingueneau, Dominique, *Discursul literar*, Institutul European, Iași, 2007, p. 46-49

² Leech, Geoffrey, N., *Principles of Pragmatics*, Longman, New York, 1983, p. 82

³ Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Conversația. Structuri și strategii*, Editura All, București, 1999, p. 107-110

⁴ Kerbrat-Orecchioni, Catherine, *L'énonciation de la subjectivité dans le langage*, Armand Colin, Paris, 1984, p. 210-217 și Hobjilă, Angelica, *Comunicare, discurs, teatru. Delimitări teoretice și deschideri aplicative*, Institutul European, Iași, 2012, p. 82-83

Discursul are sens doar în interiorul unui univers format din alte discursuri, cu care acesta trebuie pus în relație. Orice text aparține unei categorii de discurs, unui gen discursiv. Genurile discursive aparțin unor tipuri de discurs diferite, asociate unor vaste sectoare ale activității sociale. Aceste sunt supuse, ca și actele de limbaj, condițiilor de reușită care presupun o finalitate recunoscută, un statut asumat de către partenerii legitimi (enuunțiatorul și co-enuunțiatorul), locul și momentul legitim, suportul material și organizarea textuală.⁵

II. Discursul politic

Discursul politic și în sens larg comunicarea politică este dificil de circumscris, situându-se la intersecția a trei spații importante: spațiul politic, spațiul public și spațiul comunicațional. Politica poate prezenta astfel mize economice, sociale, culturale, religioase, etnice, lingvistice. Miza discursului politic este câștigarea puterii și exercitarea ei, de aceea limbajul politic este un instrument al puterii ce încearcă să fie acaparată. Puterea asupra limbii devine una dintre cele mai importante dimensiuni ale puterii. Eficacitatea discursului politic ține de autoritatea actorului politic, de ceremonialul de enunțare și de ponderea pe care alți actori o dau discursului în chestiune.⁶

Având ca miză câștigarea puterii, discursul politic, ca și orice alt tip de discurs de altfel, are o puternică componentă argumentativă. Aceasta este inerentă oricărui tip de discurs, fapt demonstrabil prin prezența argumentelor, a strategiilor discursive, a operatorilor argumentativi, a logicii sintactice și semantice a discursului.⁷ Dimensiunea argumentativă vizează nivelul transfrastic, în sensul că rolul argumentativ este o proprietate relațională, în măsura în care se stabilește în raport cu un alt conținut frastic.⁸

III. Strategii argumentative

După Mariana Tușescu, o strategie argumentativă este un ansamblu de acte de limbaj bazat pe o logică discursivă și subînțins de o forță și un scop argumentativ. Cele trei dispozitive argumentative care sunt topicul, logicul și enciclopedicul sunt inerente oricărei strategii argumentative.

Autoarea clasifică astfel strategiile argumentative: strategii de cooperare, strategii conflictuale și refutative, strategii justificative, strategii de apărare și strategii retorice sau figurative.⁹

Discursul lui Farfuridi

În discursul lui Farfuridi se remarcă prezența interogației retorice, a negației polemice și a paradoxului.

Interogația retorică – apare întrebarea de atitudine propozițională, de confirmare sau discursivă¹⁰ cu orientarea răspunsului spre o valoare pozitivă: *Opinia mea este aceasta: e vorba de revizuire, da? - Da! Da!(210)* sau cu orientarea răspunsului spre o valoare negativă: *Știți care este opinia mea în privința revizuirii? Reacția publicului este cea scontată de orator: Nu!... Să vedem!... Spune! (210)* Funcția acestui tip de întrebare este de a verifica componenta cooperare a schimbului dialogal dintre emițător și receptor. Este de asemenea expresia intenției persuasive, scopul fiind obținerea adeziunii din partea receptorului.

Negația polemică - această strategie este slab reprezentată. Ea apare în ultima intervenție a oratorului: *Atunci, iată ce zic eu, și împreună cu mine trebuie să se zică*

⁵ Maingueneau, Dominique, *Analiza textelor de comunicare*, Institutul European, Iași, 2007, p. 72-81

⁶ Roventă-Frumușani, Daniela, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, Editura Tritonic, București, 2005, p. 130-146

⁷ Tușescu, Mariana, *L'argumentation. Introduction à l'étude du discours*, Editura Universității din București, București, 1998, p. 365

⁸ Stati, Sorin, *Le transphrastique*, Presses Universitaires de France, Paris, 1990, p.67

⁹ Tușescu, Mariana, op. cit., p. 223

¹⁰ Șerbănescu, Andra, *Întrebarea. Teorie și practică*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 120-121

asemenea toți aceia care nu vor să cază la extremitate, adică vreau să zic, da, ca să fie moderați... adică nu exagerațiuni!... (210) Negația opune două atitudini: una extremistă și una moderată, oratorul argumentând în favoarea moderației.

Paradoxul – această strategie apare în finalul discursului oratorului: *Din două una, dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimic; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale...*(211) Se observă încălcarea legii fundamentale a argumentației și anume legea non-contradicției. Oratorul propune două soluții prin intermediul conectorului cu valoare alternativă *ori*. Prima soluție: *să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimic* prezintă un argument și opusul acestuia: *să se revizuiască / să nu se schimbe*, legate prin conectorul *dar*. A doua soluție: *să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale...* prezintă din nou un argument și opusul acestuia, fapt reperabil și la nivel lexical prin echivalarea a doi termeni opuși (*pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale...*): *să nu se revizuiască / să se schimbe în punctele esențiale.*, legate prin conectorul *dar*. Conectorul *dar* exprimă relația de coordonare adversativă. La nivel semantic, conectorul are două utilizări principale: contrazicerea așteptărilor și contrastul semantic orientat.¹¹ Folosirea în acest context a conectorului este agramaticală, efectul fiind nonsens.¹²

Discursul lui Cațavencu

Se remarcă folosirea negației polemice și a paradoxului.

Negația polemică – *Nu mă tem de întreruperi, venerabile domnule președinte...* (211) Negația are un caracter polifonic, opunând două atitudini: cea a lui Cațavencu, care nu se teme de întreruperi și cea a oratorului precedent, Farfuridi, care se teme de întreruperi. Interpretarea este confirmată de urmarea: *Puteți, d-lor, să întrerupeți, pentru că eu am tăria opiniunilor mele...*(221)

Negația are un caracter refutativ în exemple precum: *Or... conduși de aceste idei, am fundat aci în orașul nostru Aurora Economică Română, societate enciclopedică-cooperativă, independentă de cea din București... pentru că noi suntem pentru descentralizare. Noi... eu... nu recunosc, nu voi să recunosc epitropia bucureștenilor, capitaliștilor, asupra noastră;* (221); *Anglia-și are faliții săi, Franța-și are faliții săi, pînă și Austria-și are faliții săi... Numai noi să n-avem faliții noștri!* (222)

Paradoxul – se prezintă două situații: folosirea paradoxului cu scopul de a opune două argumente cu scop persuasiv, fiind eludată regula non-contradicției argumentative, deoarece paradoxul este de fapt o incompatibilitate rezolvată de către orator¹³: *Fraților, mi s-a făcut o imputare și sunt mîndru de aceasta!... O primesc! Mă onorez a zice că o merit!... Mi s-a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultra-progresist... că sunt liber schimbist... că voi progresul cu orice preț. Da, da, da, de trei ori da!* (220) sau pentru a pune în relief demagogia limbajului politicianist, care încalcă legea non-contradicției: *Industria română a admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvîrșire.* (222) Se observă din nou folosirea aberantă a conectorului *dar*.

Concluzii

Argumentativitatea este o trăsătură inerentă a oricărui discurs, cu atât mai mult a discursului politic, a cărei funcție este de a obține adeziunea publicului și câștigarea alegerilor. Analiza noastră a avut în vedere două discursuri politice aparținând personajelor Farfuridi și Cațavencu din piesa *O scrisoare pierdută*. S-a observat că cei doi oratori, în

¹¹ Zafiu, Rodica, *Conjunțiile adversative în limba română: tipologie și niveluri de incidență*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Limba română – structură și funcționare*, București, EUB, 2005, p. 247

¹² Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași, 2004 p. 504: Termenii înscrși în relația de coordonare adversativă (realizată prin conjuncția *dar*) sunt în mod obiectiv incompatibili cu raportul semantic de antonimie; un enunț precum *Nu e veche, dar e nouă nu e posibil*.

¹³ Perelman, Charles, Olbrechts-Tyteca, Lucie, op.cit., p. 131-132

pofida orienărilor politice diferite, au un limbaj asemănător care privilegiază exprimarea ambiguă, chiar contradictorie. Discursul politic caragialian încalcă o regulă fundamentală a argumentației, legea non-contradicției, cu scopul de a satiriza categoria politicianului demagog.

Bibliografie

- I.L. Caragiale, *Opere alese*, Editura Cartea Românească, București, 1972
- Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Conversația. Structuri și strategii*, Editura All, București, 1999
- Irimia, D., *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași, 2004
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, *L'énonciation de la subjectivité dans le langage*, Armand Colin, Paris, 1984
- Leech, Geoffrey, N., *Principles of Pragmatics*, Longman, New York, 1983
- Maingueneau, Dominique, *Discursul literar*, Institutul European, Iași, 2007
- Maingueneau, Dominique, *Analiza textelor de comunicare*, Institutul European, Iași, 2007
- Perelman, Charles, Olbrechts-Tyteca, Lucie, *Traité de l'argumentation*, Presses Universitaires de France, Paris, 1958
- Roventă-Frumușani, Daniela, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, Editura Tritonic, București, 2005
- Stati, Sorin, *Le transphrastique*, Presses Universitaires de France, Paris, 1990
- Șerbănescu, Andra, *Întrebarea. Teorie și practică*, Editura Polirom, Iași, 2002
- Tuțescu, Mariana, *L'argumentation. Introduction à l'étude du discours*, Editura Universității din București, București, 1998
- Zafiu, R., *Conjunțiile adversative în limba română: tipologie și niveluri de incidență*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Limba română – structură și funcționare*, București, EUB, 2005, p. 243-258.

Acknowledgment

This work was partially supported by the strategic project PERFORM, POSDRU159/1.5/S/138963, inside POSDRU Romania 2014, co-financed by the European Social Fund-Investing in People.